

مدیریت اطلاعات علمی

■ امیرحسین عبدالمجید^۱

کارشناس ارشد کتابداری و اطلاع‌رسانی مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی

مؤثر و چشم‌گیری کرده و می‌تواند با ارائه بیش از ۲۳۰۰ نوع استاندارد نشر مقاله و انواع قالب‌های^۴ پذیرفته‌شده بین‌المللی استنادنویسی، هم به پژوهشگران و هم به اعضای هیئت تحریریه مجلات علمی برای پذیرش مقالات کمک شایانی کند (اسدی و شریفی، ۱۳۸۶).

دکتر احمد سلطانی نژاد، مؤلف کتاب، استادیار دانشکده علوم انسانی دانشگاه تربیت مدرس است که تاکنون کارگاه‌های متعددی را در زمینه مدیریت اطلاعات و استنادهای علمی براساس برنامه کاربردی اندنوت در سازمان‌ها و نهادهای پژوهشی مختلف از جمله پژوهشگاه اطلاعات و مدارک علمی ایران برگزار کرده است.

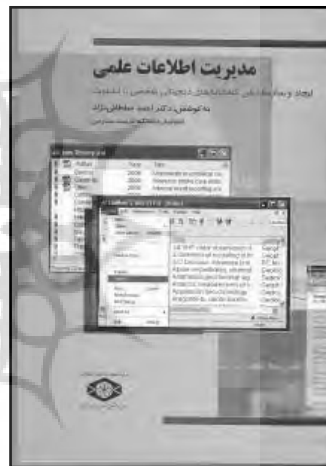
وی درباره هدف از انتشار این کتاب در مقدمه اشاره می‌کند که روند فزاینده حجم اطلاعات علمی و سایر اطلاعاتی که از طریق اینترنت قابل دسترسی است، بسیاری از پژوهشگران را با مشکلات جدی مدیریت منابع و مقالات الکترونیک روبه‌رو ساخته است. بنابراین ضروری است که هر محقق و پژوهشگری که از این منابع استفاده می‌کند، بتواند از طریق یک کتابخانه دیجیتال شخصی سازمان‌دهی و دسترسی به اطلاعات موردنیاز را فراهم کند. کتاب مدیریت اطلاعات علمی که براساس ویرایش دهم راهنمای نرم‌افزار اندنوت تهیه و تدوین شده است، می‌تواند اطلاعات مفیدی را برای ایجاد کتابخانه‌های شخصی دیجیتال و سازمان‌دهی اطلاعات علمی در اختیار پژوهشگران قراردهد (سلطانی نژاد، ۱۳۸۷، ص. ۱۱).

معرفی کتاب

کتاب حاضر در شش فصل تنظیم شده است.

در فصل اول، «معرفی اندنوت»، اطلاعاتی درباره تاریخچه و کاربردهای این نرم‌افزار ذکر شده است. ویژگی‌های جدید ویرایش دهم، ویژگی‌های جدید ویرایش یازدهم، نیازهای سخت‌افزاری موردنیاز برای استفاده از نرم‌افزار، نحوه نصب و راه‌اندازی اندنوت، و برخی نکات مهم درخصوص آن از مباحث دیگر این فصل است.

در فصل دوم، «راهنمای مختصر اندنوت»، به‌طور خلاصه مقدمات کار با برنامه اندنوت از جمله ذخیره کردن یک منبع و استفاده از این نرم‌افزار و کاربرد آن هنگام کار با برنامه واژه‌پرداز میکروسافت ورد^۵ بیان شده است. در این فصل نحوه شروع کار با برنامه، استفاده از یک کتابخانه ازپیش‌ذخیره‌شده، تنظیم اولویت‌ها، جست‌وجو در پایگاه‌های اطلاعاتی از طریق اینترنت و ذخیره منابع موردنظر، نحوه واردکردن منابع و اطلاعات از طریق یک فایل حاوی اطلاعات، نحوه جست‌وجو در کتابخانه‌ها و چاپ منابع، و کاربرد برنامه اندنوت هنگام حروف‌چینی یک مقاله و قراردادن اطلاعات موردنظر از منابع در متن مقاله با استفاده از برنامه میکروسافت ورد بررسی شده است.

■ سلطانی نژاد، احمد. مدیریت اطلاعات علمی: ایجاد و سازمان‌دهی کتابخانه‌های شخصی براساس برنامه کاربردی اندنوت ۱۰، تهران: مؤسسه پژوهش و برنامه‌ریزی آموزش عالی، ۱۳۸۷، ۱۳۱ ص، شابک: ۹۷۸-۹۶۴-۶۴۵۱-۴۳-۸

امروزه مدیریت اطلاعات و استنادهای علمی برای تولید آثار علمی و پژوهشی از جمله کتاب، مقاله و پایان‌نامه برای پژوهشگران حوزه‌های مختلف کار پردغدغه‌ای شده است که ذهن اکثر پژوهشگران را به خود معطوف کرده است. در این میان نرم‌افزارهای مختلفی برای تسهیل امر مدیریت مستندات و مدیریت منابع و مآخذ وجود دارد که به پژوهشگران کمک می‌کند تا با ایجاد یک بانک اطلاعاتی از مقالات، فعالیت پژوهشی خود را انجام دهند، سازمان‌دهی نمایند و براساس استانداردهای بین‌المللی، فهرست منابع و مآخذ آن را تهیه کنند (دانشگاه فردوسی مشهد، ۱۳۸۸).

نرم‌افزار اندنوت^۲ یکی از بهترین و جامع‌ترین نرم‌افزارهای مدیریت اطلاعات کتاب‌شناختی و استناد در روند پژوهش است که شرکت تامپسون ساینتیفیک^۳ برای سهولت کار پژوهشگران، به کاربران خود عرضه کرده است. این نرم‌افزار در زمینه مدیریت مستندات، نوشتن مقالات علمی و نشر مقاله براساس استانداردهای مختلف ناشران بین‌المللی به پژوهشگران و نویسندگان مقالات علمی کمک بسیار

از نکات برجسته کتاب این است که در ابتدای هر فصل خلاصه‌ای از مطالب موجود در آن بخش ذکر شده است. همچنین در جای جای کتاب بعد از ارائه توضیحات لازم درباره دستوره‌های مختلف برنامه اندنوت، تصاویر مربوط به کادر اجرای آن دستورها در برنامه آورده شده است

اندنوت ۱۰ منتشر شده است. برای استفاده از این برنامه، باید با رایانه و برنامه‌های ویندوز آشنایی نسبی داشت و در استفاده از برنامه‌های کاربردی از جمله واژه‌پردازهایی همانند برنامه مایکروسافت ورد مهارت نسبی داشت. در بیشتر موارد، راه‌های مختلفی برای اجرای دستوره‌های برنامه اندنوت وجود دارد. این دستورها معمولاً از طریق منوهای اصلی، کلیدهای میان‌بر، کلیک راست بر روی موارد مشخص در درون متن یا از طریق کلیک بر روی نوار ابزارها قابل اجراست. در این کتاب بیشتر بر مواردی تأکید شده است که در منوهای اصلی این برنامه وجود دارد و در مواردی که کلیدهای میان‌بر وجود داشته باشد، ذکر شده است. کتاب راهنمای خوبی است که به پژوهشگران کمک می‌کند تا به مدیریت، مرتب‌سازی و سازمان‌دهی اطلاعات کتاب‌شناختی منابع و مآخذ مورد استفاده در تحقیقات و پژوهش‌های علمی بپردازند که نقش مهمی در کارآیی و اثربخشی فعالیت‌های پژوهشی دارند.

یکی از نکات برجسته کتاب این است که در ابتدای هر فصل خلاصه‌ای از مطالب موجود در آن بخش ذکر شده است. همچنین در جای جای کتاب بعد از ارائه توضیحات لازم درباره دستوره‌های مختلف برنامه اندنوت، تصاویر مربوط به کادر اجرای آن دستورها در برنامه آورده شده است. با این تدابیر اتخاذ شده درک خواننده از کتاب افزایش یافته و می‌تواند بهتر از آن بهره‌گیرد. روزآمدی کتاب نیز از ویژگی‌های مهم این اثر به‌شمار می‌آید، چنانچه آخرین ویرایش‌های این برنامه مدنظر قرار گرفته است.

نقد و نظر

در کنار این نکات باید اشاره کرد که کتاب فاقد پیوست و ضامنه و همچنین بخش فهرست منابع در انتهای کتاب است، به‌طوری که

نرم‌افزار اندنوت یکی از بهترین و جامع‌ترین نرم‌افزارهای مدیریت اطلاعات کتاب‌شناختی و استناد در روند پژوهش است که شرکت تامپسون ساینتیفیک برای سهولت کار پژوهشگران، به کاربران خود عرضه کرده است

مؤلف در فصل سوم درباره جست‌وجوی اطلاعات علمی بحث کرده و چگونگی اتصال به یک پایگاه اطلاعاتی، نحوه جست‌وجو در پایگاه اطلاعاتی و چگونگی کپی کردن و انتقال منابع بازیابی‌شده موردنظر از یک پایگاه اطلاعاتی را بیان می‌نماید.

فصل چهارم به مقوله کتابخانه اندنوت اختصاص دارد. در این فصل به کتابخانه اندنوت، پنجره کتابخانه، نحوه ایجاد کتابخانه جدید، و گشودن، بستن و حذف کتابخانه‌ها پرداخته شده است. تهیه نسخه پشتیبان از کتابخانه‌ها، تغییر اندازه پنجره کتابخانه، قلم‌نمایش کتابخانه، تغییر فیلدهای نمایش، تنظیم کتابخانه پیش‌فرض، نحوه بازسازی کتابخانه‌های آسیب‌دیده، و تفاوت بین کتابخانه‌های ذخیره‌شده و اصلی از مطالب مهم این فصل است.

مؤلف در فصل پنجم به چگونگی وارد کردن اطلاعات و ویرایش منابع می‌پردازد. در این فصل نحوه اضافه‌نمودن، باز کردن، بستن، ذخیره و حذف منابع تشریح و سپس درباره استفاده از نویسه‌های ویژه، نحوه درج تصاویر و غلطیاب بحث می‌شود. در این میان، روش‌های متعددی برای اضافه کردن و ویرایش منابع در برنامه اندنوت وجود دارد که در ادامه این فصل به برخی از آنها اشاره شده است.

موضوع فصل ششم و پایانی کتاب، کاربرد اندنوت هنگام نوشتن مقاله است. این بخش برای افرادی مناسب است که از برنامه مایکروسافت ورد ۲۰۰۰ یا از نسخه مایکروسافت ورد ۲۰۰۳ یا ۲۰۰۷ استفاده می‌کنند. به‌منظور استفاده بهتر از امکانات نرم‌افزار اندنوت به هنگام نصب این برنامه، نوار ابزار «ارجاع‌دادن هنگام نوشتن»^۹ در برنامه مایکروسافت ورد قرار می‌گیرد. این امر تنظیم فهرست منابع و مآخذ را در فایل‌هایی که هنگام کار با برنامه واژه‌پرداز مایکروسافت ورد باز است، به راحتی امکان‌پذیر می‌سازد. در این فصل نحوه درج منابع موجود در کتابخانه اندنوت در برنامه مایکروسافت ورد و ایجاد فهرست منابع و مآخذ، انتخاب قالب منابع، ویرایش قالب منابع و افزودن صفحات مورد استفاده، چگونگی درج تصاویر و جداول موجود در کتابخانه اندنوت در برنامه مایکروسافت ورد بررسی شده است.

درباره جامعه مخاطبان، در پیش‌گفتار ذکر شده است که این کتاب برای افزایش سواد اطلاعات علمی و ارتقای سطح مهارت‌های عملی اعضای هیئت علمی و دانشجویان تحصیلات تکمیلی در استفاده از فناوری‌های نوین اطلاعاتی برای پیشبرد تحقیقات دانشگاهی تهیه و تدوین شده است (سلطانی نژاد، ۱۳۸۷، ص ۹).

به‌طور کلی، مؤلف در این اثر نرم‌افزار اندنوت را به‌طور جامع توصیف کرده است. اصول، قواعد، واژگان و اصطلاحات، نحوه نصب و راه‌اندازی، طرز کار با برنامه، نحوه اجرای دستورها و فرمان‌های مختلف، و چگونگی استفاده بهینه از این نرم‌افزار به‌صورت شیوا، سلیس و روانی بیان شده است. این کتاب براساس راهنمای نرم‌افزار

کتابخانه‌های آموزشی، پویاسازی نظام آموزشی و مشارکت در فرایند یاددهی - یادگیری

■ لیلا مکتبی فردا
دانشجوی دکتری علوم کتابداری و اطلاع رسانی دانشگاه شهید چمران اهواز
و پژوهشگر ادبیات کودک

■ کتابخانه آموزشی، پویاسازی نظام آموزشی و مشارکت در فرایند یاددهی - یادگیری: مجموعه مقالات همایش دانشگاه فردوسی مشهد: ۳ و ۴ اردیبهشت ۱۳۸۸، به کوشش: مهتری پریرخ و با همکاری شعله ارسطوپور، تهران: کتابدار، ۱۳۸۸، شابک: ۱-۰۷-۵۴۸۹-۹۷۸-۶۰۰

با تغییر انگاره‌هایی که در دهه‌های اخیر در حوزه تعلیم و تربیت از آموزش‌های کتاب‌محور و معلم‌محور به شیوه‌های فراگیرمحور و دانش‌محور روی داده است، تأکید بر نقش کتابخانه‌های آموزشی به‌منزله پایگاهی برای کسب دانایی و پژوهش دانش‌آزموزان نیز اهمیتی روزافزون یافته و آن را به‌مثابه یکی از زیرساخت‌های آموزش نوین متجلی ساخته است.

در ایران نیز در سطح متون و مبانی نظری، چند سالی است که به این قضیه پرداخته می‌شود. برای مثال در «پیش‌نویس سند و منشور اصلاح نظام آموزش و پرورش» که در سال

کتاب با پایان فصل ششم و بدون هیچ نتیجه‌گیری و سخن پایانی به اتمام می‌رسد. از سوی دیگر در جای جای متن کتاب، کلمات انگلیسی مشاهده می‌شود که معادل فارسی آنها ذکر نشده است. در حالی که در متن فارسی تا حد ممکن نباید از کلمات انگلیسی استفاده شود. برخی از این کلمات نظیر keys Arrow (ص ۲۴)، toolbar main (ص ۲۵)، up page و down page و References Edit (ص ۲۷)، Ok و Fonts Display (ص ۳۱) در جای جای متن دیده می‌شود. همچنین باید به عدم ذکر عنوان تصاویر استفاده‌شده در متن کتاب که تعداد آنها کم هم نیست، اشاره کرد. از طرف دیگر فهرستی از این تصاویر برای آگاهی خوانندگان در ابتدای کتاب وجود ندارد.

علاوه‌بر این، اگرچه معادل‌های خارجی اصطلاحات در پاورقی ذکر شده است، اما اندازه قلم آنها از حد معمول بزرگ بوده و به‌اندازه قلم متن کتاب می‌باشد. همچنین صفحه‌آرایی کتاب مطلوبی نیست، به‌طوری که حاشیه‌های بالا و پایین صفحه به‌درستی تنظیم نشده‌اند.

باتوجه به اینکه این کتاب یک راهنمای آموزشی است، خالی از لطف نبود که مطالب و نکات مهم پررنگ یا در داخل کادر درج می‌شد تا توجه خواننده بیشتر به آنها جلب می‌شد.

سخن پایانی

در پایان باید گفت از آنجاکه نرم‌افزار اندنوت یکی از مهم‌ترین نرم‌افزارهای مدیریت اطلاعات و استنادهای علمی و تنظیم قالب مقالات خارجی براساس استاندارد مجلات معتبر بین‌المللی است، مطالعه این کتاب می‌تواند برای پژوهشگران، اعضای هیئت علمی و دانشجویان تحصیلات تکمیلی دانشگاه‌ها و مؤسسات پژوهشی برای تهیه آثار علمی و پژوهشی به زبان‌های خارجی سودمند باشد.

پی‌نوشت‌ها:

1. abdulmajid1981@gmail.com
2. EndNote
3. Thomson Scientific
4. Formats
5. Microsoft Word
6. Preferences
7. Characters
8. Cite While You Write

مآخذ:

۱. اسدی، مریم؛ شریفی، شهرزاد (۱۳۸۶). «راهنمای استفاده از EndNote: نرم‌افزار مدیریت اطلاعات و استنادهای علمی». قابل دسترس در: http://sina.sharif.edu/EndNote_1.doc. [تاریخ دسترسی: ۱۷ شهریور ۱۳۸۸].
۲. دانشگاه فردوسی مشهد، دانشکده فنی و مهندسی (۱۳۸۸). «راهنمای نرم‌افزار Endnote ویرایش ۹». قابل دسترس در: <http://engineering.um.ac.ir/download/endnote-lib.pdf>. [تاریخ دسترسی: ۱۷ شهریور ۱۳۸۸].